

CenRaPS Journal of Social Sciences

International Indexed & Refereed
ISSN: 2687-2226 (Online)
<http://journal.cenraps.org/index.php/cenraps>

Original Article

<https://doi.org/10.46291/cenraps.v4i1.74>

Akıt Hacı Oğulları'nın Kazakça Meali

Zhandos Aitbayev

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim dalı Doktora Öğrencisi

Email: jandosaitbai@gmail.com

Özet:

Kur'anı Kerim'in Kazakça ilk meallerden birisi olan Kazakistan topraklarından Doğu Türkistan bölgesine hicret eden Akıt hacı Ülimci oğlunun kaybolup günümüze kadar ulaşılamayan mealini babalarının vefatından yarım asır sonra oğulları Aziz (d.1924) ve Makaş (d.1931-2003) Akıtulu onun arzusunu yerine getirip bir meal yazarak 1990 yılında Sincanda basmıştır.

Makalede Aziz ve Makaş Akıt oğullarının "Kuran Karimnin Kazakça Audarması" adlı mealinin tanıtımı işlenmiştir. Birinci bölümde Kazakça meallerin doğuşu ve gelişiminden söz edilmektedir. İkinci bölümde ise mütercimlerin hayatları ve eserlerine yer verilmektedir. Üçüncü ana bölümde ise "Kuran Karim'nin Kazakça Audarması" adlı mealinin tanıtımını işlemiştir. Mealin teknik özelliklerine değinerek meal'in orjinal ve kiril baskılarını karşılaştırarak bazı örnekler getirilmiştir. Aynı zamanda mealin orjinal ve kiril nüshaları arasındaki farkları dile getirerek iki baskı arasında mukayese de yapılmıştır. Belli başlıklı kavramların tercüme edilmesine ve mealde'ki eksik ve yanlış tercüme edilmiş ayetleri tespit ederek örneklerle makalenin içeriğindeki zenginliği artırılmıştır. Makale'nin sonuç bölümünde ise tercüme'nin özelliklerini anlatarak meal hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Kur'anı Kerim, Tefsir, Meal, Tercüme, Kazakça, Nüsha.

1. Akıt Hacı Oğulları'nın Kazakça Meali

Kazakça meal denince ilk akla gelen meal Halifa Altay'ın "Kuran Şarif, Kazakça Mağına CaneTüsinigi" adlı 1989 yılında İstanbul'da basılmış meal ve Akıt Hacı Oğullarının 1990 yılında Sincanda basılmış "Kuran Karim'nin Kazakça Audarması" adlı Kazakça mealidir.

Konuyu araştırma esnasında öncelikle Kuran mealinin veya tefsirinin Kazak dilinde ilk olarak kim tarafından ve ne zaman yazıldığını inceledik, neticesinde Kazakça meal ve tefsirin yakın zamana kadar yazılmadığını tespit ettik. Kazak Sovyet Ansiklopedisine göre, "Musa Bigiyev Kuran'ı 1912 yılında Kazakça'ya çevirdi. Ama sadece el yazması olarak kaldı, basılmadı" (Altay, Halifa. Kuran Karim Kazakça Mağına Cane Tüsinigi. Medine, 1991. VII,

44). Halifa Altay da bu çevirinin Kazakça değil, Tatarca olduğunu ve Ufa'da el yazması şeklinde kaldığını söyler. (Altay, Halifa. Kuran Karim Kazakşa Mağına Cane Tüsinigi. Medine, 1991.: II-III). Yukarıda bahsedilen iki kaynaktan ilki yani ansiklopedideki bilgiler yanlış, Altay'ın verdiği bilgiler doğrudur. Bigiyev'in mealinin Kazakça yapılan meallerin ilki olarak görülmesi bir taraftan doğaldır. O dönemde, Türk dilinin farklı lehçelerinde konuşulan Asya'nın ortak bilimsel dili, küçük ayrıntılarıyla birlikte Çağataycaydı. Günümüzdeki Kazak edebiyatı uzmanları da bunu kabul etmektedirler. Buradaki "Musa Bigiyev" Musa Bigiyev Carullah'ın ta kendisidir (1875-1949). Bir zamanlar Musa Carullah meal çalışmalarıyla ilgilendiği bilinmektedir. Tatarca Kur'an-ı Kerim çevirisini 1912'de tamamlamış olmasına rağmen yayınlamadı. Bunun nedeni ise o dönemde yetkililerin eserin yayınlanmasına izin vermemesi ve el yazması şeklinde kalmasıdır (A. Kanlıdere 2006: 214-216). Bu mealle ilgili son bilgiler ise şöyledir: Şu anda St. Petersburg'da yaşayan ve bu meal'i bugüne kadar muhafaza eden Carullah'ın kızı Fatima Tahircanova, yetkililere teslim ederek, basım ile ilgili işlemleri başlatarak, Kitap Ekim 2010'da Kazan'da (Tataristan) yayınlandı.

Biz bu makalemizde Akıt Hacı Oğullarının Kazakça mealini ele alacağız. Bu konuyu seçmemizden maksat Kazakça ilklerden olan mealin tanıtımını yapmak, mütercimlerin hayatını incelemek. Meali inceleme sırasında şu konulara değineceğiz: Mealin orijinaliyle son 2018 yılındaki baskısı arasında mukayesede bulunmak. Kur'anı tercüme etme sırasında kullandığı metodlar. Mealin teknik özellikleri. Mealin orjinal nüshasından ve son kiril baskı nüshasından bazı kısa surelerin örnekleri ve orjinal nüshasının okunuşuna Türkçe harflerle örnekler vereceğiz. Kur'anda geçen bazı belli başlı kavramların tercüme edilmesine değineceğiz. Mealde rastladığımız yanlış ve eksik tercüme edilmiş ayetleri tespit ederek üzerinde duracağız.

2. Aziz Akıtulu (1924-2013), Makaş Akıtulu (1931-2003)

2.1 Hayatları ve Eserleri

Tarihçi, şair, alim Akıt Hacı Ulımcıulu 1868 yılında Çin sınırları içinde yer alan Doğu Türkistan'da Ör Altay (şimdiki Sincan-Altay) bölgesi Köktoğay şehrinde doğmuştur. İlk eğitimini çevresindeki hocalardan Arapça ve Fıkıh dersleri alarak tamamlamış, Farsça ve Türk dilinin lehçelerini (Çağatayca, Osmanlıca, Tatarca, Özbekçe) ise Buhara medresesinden gelen Mahbubullah Mirzabaka'dan öğrenmiştir. Bu dillerde yazılan birçok kitabı okuyabilecek seviyeye gelmiştir. Arapça, Kur'ân, Hadis, Fıkıh ve Kelâm gibi İslâmî ilimlerde eğitimini ilerleterek icâzet (*şehadetname*) almış ancak o dönemin zor şartları nedeniyle tahsilini daha fazla ilerletememiştir. Bir dönem postacı olarak çalışmış, 1890-1910 yılları arasında Moğolistan'a giderek orada yaşamıştır. Moğolistan'da kaldığı dönemde Kobda şehrinde

çocuklara ve gençlere din eğitimi vermiştir. 1890'de bir kabileyle İstanbul üzerinden hacca gitmiş, orada uzun süre kalıp ilim tahsilini devam ettirmiştir. 1910'da Kobda'ya, daha sonra da Çin'e dönerek halkının ilim, kültür ve ahlak seviyesini yükseltmek için çaba göstermiş, çocukların ve kadınların eğitimine önem vermiştir. Uzun süre imamlık ve gayriresmi kadılık görevini yürütmüştür. Kazak edebiyatının önemli eserleri arasında bulunan sekiz eseri Kazan ve Moğolistan'ın Bayan Ölgi şehrinde basılmıştır. Daha sonra dini eserler yazmaya yönelmiştir. Kur'an meali bu eserlerin başını çekmiş, yazar meali tamamlamış ancak bastırmaya fırsat bulamamıştır. Zira Çin'deki komünist rejim Müslümanların kendi din ve kültürlerini yaşamalarına ve yaşatmalarına izin vermemiştir. Gün geçtikçe artan baskının kurbanlarından birisi de Akıt Hacı olmuştur. 1939 yılının aralık ayında "milliyetçilik ve halkı dine yönlendirmek" suçlaması ile tutuklanmış, sekiz yüze yakın sayıda olan elyazı kitaplarının tamamı ve Kur'an meali yakılmıştır. 1940 yılının temmuz ayında ise hapisanede şehit edilmiştir (Aziz Akıtuğu, 2008, s. 24-117).

Onun vefatıyla sadece bir şahıs şehit edilmemiş, büyük bir alim katledilmiştir. Zor zamanlar ve şartlar içinde kendini yetiştirmiş, Çin ve Moğolistan'da yaşayan halka öncülük etmiş olan Akıt Hacı; Kazakça dilinde Kur'an meali tarihinin başlangıcını oluşturmuş, Türk lehçelerinin meal tarihinin ve dini edebiyatının önemli bir siması olmuştur.

Ne yazık ki, yukarıda da belirttiğimiz gibi eseri elimize ulaşamamıştır, şâyet ulaşsaydı, dili ve muhtevası ile orijinal bir eser olacağı açıktır (Çalışkan, 2015, s.141-142).

Yarım asır sonra oğulları Aziz ve Makaş Akıtuğu onun arzusunu yerine getirip bir meal yazmışlardır. Aziz (d.1924) ve Makaş (d.1931-2003) kardeşler yukarıda bahsi geçen Akıt Ülimcioğlu'nun oğullarıdır. İki kardeş dini ilimleri ilk olarak babalarından öğrenmişler, babalarının ölümünden sonra ağabeylerinden tahsile devam etmişlerdir. Çalışmanın önemli bir kısmını Aziz Akıtuğu yapmıştır. Başlangıçta öğretmen olarak çalışan Aziz Akıtuğu, diğer birçok görevde de bulunmuştur. 1958-1979 yılları arası milliyetçilikle suçlanmış ve tarım işçisi olarak çalıştırılmak amacıyla sınır dışına sürgün edilmiştir. Siyasi tutukluların cezaları hafifleyince, Köktogay bölgesindeki ailesinin yanına dönmüş ve yeni bir görev üstlenmiştir. 1987 yılında küçük kardeşi ile meal yazmaya başlamış, hatta 1988'de İstanbul'a giderek Halife Altay'ın yanında beş ay kalmıştır. Meal, 1990'da Pekin'de otuz beş bin tiraj halinde yayımlanmıştır. Aziz Akıtuğu, "Kuran Karımdegi gılımi negizder"(Kuran-ı Kerim'in Bilimsel Temelleri) (Almatı, 2002) ve "Tandamalı Hadister"(Seçilmiş Hadisler) adlı eserlerinin yanı sıra birçok kitap ve makalenin de yazarı olan bir bilim adamıdır.

3. Kuran Karım'nin Kazakça Audarması Adlı Mealinin Tanıtımı

Mealın dili Kazakçadır, Akhmet Baitursynov'un alfabesine dayanan töte (Arapça harfli Kazak yazısı) yazısıyla yayımlanmıştır. Aziz, mealın önsözünde Türkçe ve Çağatay dillerinde yazılmış mealler olmasına rağmen Kazak dilinde yazılmış bir mealın bulunmadığını, bu nedenle yazdığı mealın Kazakçadaki ilk meal olduğunu söylemektedir. Yine kendisini bu mealı yazmaya iten nedenlerden birinin, insanların kendi dillerinde dini anlamalarını ve dini kavramları kullanma yeteneğine sahip olmalarını istemesi olduğunu belirtmiştir. Çalışma 2010 yılında Kiril alfabesiyle yazılmış ve yeniden yayımlanmıştır. Mealın bir sonraki baskısı 2015'te ve son baskısı da 2018'de gerçekleşmiştir. Yazar, dil teorisi ve çeviri açısından mealın iki özelliğine dikkat çeker:

- i. Kuran'da yazılanları olduğu gibi aktarmaya gayret göstermek.
- ii. Nüzül sırasındaki anlamından sapmamak (tefsire göre meal), yani âyetin nüzülü sonrasındaki tefsiri dikkate almak.

Bu amaçla muğlak cümleler varsa parantez içinde açıklamalar verilmiş veya bazı kavramlar ve âyetler kaynak gösterilerek dipnotla açıklanmıştır. Mealın sonunda kişisel isimler ve kavramlardan oluşan bir sözlük sunulmuştur. Bu yorumlar ve meallerde Celaleyn tefsiri, Tefsir'ül-Medarik, Safvet'üt-Tefasir, Tefsir'ül-Mevakib, Tefsir'üt-Tibyan adlı eserler; Türkçe, Özbekçe ve Tatarca meallar kaynak olarak kullanılmıştır. Ön sözün sonunda yazar, Kuran'ın derin anlamlarını tam olarak açıklayamadığını söyleyerek alçakgönüllülikle alimlerden ve okuyuculardan hatalarını düzeltmesi için yardım isteğinde bulunur. Gerçekten de, mealı incelememiz sırasında biz de mütercimın bu beyanından cesaret alarak mealın geliştirilmesi adına naçizane bir inceleme yazısı kaleme almaya karar verdik.

Çeviride surelerin tanıtımı yapılmamıştır. Surenin isminin anlamı, nüzul sebebi ve kapsadığı konular belirtilmemiştir. Âyetler genellikle kelimesi kelimesine tercüme edilmiştir. Mütercim Muhammed Şıngıs ve Ermek Muhammedkali de Kur'an'ı kelimesi kelimesine tercüme ederken bu Kur'an'dan istifade etmişlerdir (Muhammed, Şıngıs, 2011).

Yazarın bu yöntemi kullanmasındaki amacının temel anlamdan sapmamak olduğunu görüyoruz. Ancak, bunu amaçlarken, birçok yerde aciz kalarak kelimenin doğrudan Arapça olarak aktarıldığını da görmekteyiz. Akıt hacı oğullarının, babalarının vasiyeti olan çeviri yapma işini icra ederlerken birçok yerde Halifa Altay'ın çevirisinden alıntılar yaptıkları belirgin bir şekilde anlaşılmaktadır. Birçok yerde âyet olduğu gibi alınmıştır.

3.1. Teknik Özellikleri

Mealın teknik özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. İlk önce surenin Arapça metni verilmiş, meali eski Kazak Türkçesi olan Çağatay (Arap alfabesi) yazısıyla yazılmıştır. Meal kısmında ise öncelikle surenin Arapça ismi ve parantez içerisinde Kazakça karşılığı yer almıştır. Ardından surenin sıra numarası, nazil olduğu yer ve âyet sayısı belirtilmiştir. Örneğin:

ءمؤززاممیل (کیم بؤرکەنۆشی) سؤرهسى. مەككەدە تۆسكەن، 20 ايات

(Müzzammil (kiim bürkenüşü) süresi. Mekke de tüsken, 20 ayat)

2. Meal Arap alfabesiyle yazılmasına rağmen, surelerin sıra numarası, âyet sayısı ve âyetlerin numaraları kiril harfleriyle verilmiştir.
3. Âyet numaraları âyetin başında gösterilmiştir.
4. Bazı yerlerde âyetteki kavramlar parantez kullanılarak açılmıştır. Örneğin: Alla (*Allah*), payğambar, ua payğambar (*peygamber*, *ey peygamber*), ey Muhammed (*ey Muhammed*), Kuran (Kur'an) gibi.
5. Âyetlerdeki bazı kavramlara dipnot verilerek açıklık getirilmiştir. Örneğin: "مؤشريك" (*müşrik*), (bakara-96) "راعيها" (*ra'ina*), (bakara-104) "مسيح" (*mesih*). (nisa-171)
6. Mealin metninde verilmiş parantez içerisindeki sözler, ifade ve cümleler aşağıdaki maksatlar için kullanılmıştır:
 - a. Şahıs ve işaret zamirlerinin kime ve neye ait olduğunun ifade edilmesi için.
 - b. Eksiltili, yarım cümlelerin tamamlanması için.
 - c. Siyak-sibakı dikkate alarak birbirleri ile alakalandırılması için.
 - d. Kısa açıklamalar getirmek için (Daniyar, Sametov, 2007, s. 88).
7. Bazı peygamberlerin isimleri Kazakçalaşmış haliyle kullanılmıştır. Örneğin: Alla (*Allah*), Muhammet (*Muhammed*), Ğaysa (*İsa*), Süleymen (*Suleyman*), Sımağul (*İsmail*), Ishak (*Ishak*).
8. Bu mealde bazı hazıfların anlatımı devre dışı kalmıştır. Bu durum Fatıha suresinin ilk âyetlerinde dahi anlaşılmaktadır.
9. Mealde Halifa Altay'ın mealinden alıntılara da çokça rastlıyoruz.¹ Mütercimler, yorumlar ve meallerde Celaleyn tefsiri, Tefsir'ül-Medarik, Safvet'üt-Tefasir, Tefsir'ül-Mevakib, Tefsir'üt-Tibyan gibi eserleri ve Türkçe, Özbekçe ve Tatarca mealleri kaynak olarak kullanmıştır.

¹ (Bunun nedeninin Aziz Akıtoğlu'nun 1988'de İstanbul'a gidip Halifa Altay'ın yanında beş ay kalarak ondan etkilenmesi olduğu varsayılmaktadır.)

3.2. Aziz Akıtu lu, Makaş Akıtu lu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması (1990 ve 2018 baskısı) Mealinde Bazı Kısa Surelerin Mealinin Örneği

Burada Akıtoğullarının 1990'larda Pekin'de basılan orijinal nüshasından, Fatıha ve kısa surelerden örnekler getirdik. Ayrıca her sûrenin Türkçe okunuş transkripsiyonunu da gösterdik. Ayrıca mealin 2018'deki Kiril alfabesiyle yazılmış son baskısının Kazakça versiyonuna da yer verdik.

فاتیحا (بہت اشار) سۇرہسى
مەككەدە تۇسكەن، 7 آیات

وتە راحمدى ءارى مەيرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن

- (۲) بارلىق ماقتاۋ كۇللى عالامنىڭ راببى اللاعا ءتان
- (۳) وتە راحمدى، ءارى مەيرىمدى،
- (۴) قىيامەت كۇنىنىڭ قوجاسى
- (۵) ساغان عانا قۇلشلىق مەمىز ءحام ساغان عانا مەدەت تىلەيمىز
- (۶) ءبىزدى تۇرا جولعا باستا عايسىڭ!
- (۷) قاحارىڭا تاپ بولعاندار مەن اداسقانداردىڭ (۷) جولنا مەس، ءوزىڭ يىگىلىككە كەنەلتكەندەرىڭنىڭ جولنا

FATİHA SÜRESİ

Mekke de tûsken, 7 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.
2. Barlık maktau külli ğalamnın Rabbı Allaĝa tan.
3. Öte rahımdı ari meyirimdi meyirimdi.
4. Kiyamet kününün kocası.
5. Saĝan ğana kulşılık etemiz ham saĝan ğana medet tileymiz!
6. Bizdi tura colĝa bastaĝaysın!
7. Kaharına tap bolĝandar men adaskandardın colına emes, özin iygilikke keneltkenderinnin colına!

Фатиха сүресі

Меккеде түскен, 7 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Рахман Рахим Алланың атымен.
2. Барлық мадақ әлемдердің Раббы Аллаға тән.
3. Өте рахымды, ерекше мейірімді.

4. Дін күнінің (қиямет) иесі.
5. Саған ғана құлшылық етеміз және сенен ғана жәрдем тілейміз!
6. Бізді тура жолға бастай гөр!
7. Қаһарыңа тап болғандар мен адасқандардың жолына емес, өзің игілікке кенелткендеріңнің жолына!

105 – عقیل سۇرەسى

مەككەدە تۇسكەن، 5 آیات

وتە راھىمدى ءارى مەيىرىمدى اللانىڭ اتمىن باتايمىن.

- (1) دەي، مۇھاممەت) راببىڭنىڭ فىل يەلەرىنە نە سستەگەنن كورمەدىڭ بە؟
- (2) ولاردىڭ ايللا-شارعسىن تاس-تالقان ەتپەدى مە؟
- (3) ولارعا توپ-توپ قۇستاردى جىبەردى.
- (4) قۇستار ولاردى تاسپەن اتقىلادى دا،
- (5) جايىراتىپ قوقمعا اينالدىردى.

105 - FİL SÜRESİ

Mekke de tüşken, 5 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. (Ey, Muhammet!) Rabbının fil iyelerine ne istegenin körmedin be?
2. Olardın ayla-şarğısın tas-talkan etpedi me?
3. Olarğa top-top kustardı ciberdi.
4. Kustar olardı taspen atkıladı da,
5. Sayratıp kokımğa aynaldırdı.

ФІЛ СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 5 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. (Ей, Мұхаммед!) Раббыңның піл иелеріне не істегенін көрмедің бе?
2. Олардың айла-шарғысын тас талқан етпеді ме?
3. Оларға топ-топ құстарды жіберді.
4. Құстар оларды балшықтан күйдіріліп жасалған таспен атқылады.
5. Жайратып қоқысқа айналдырды.

106 - قۇرايش سۇرەسى

مەككەدە تۇسكەن، 4 ايات

وتە راحمدى ۋارى مەيىرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.

- (1) قۇرايشتاردىڭ سۈيىكىمدىلىكى ئۈشىن.
- (2) ولاردىق قىستىق، جازدىق ساپارىنداغى سۈيىكىمدىلىكى ئۈشىن.
- (3) ولار وسى ئۈيدىڭ (كاغبانىڭ) يەسىنە قۇلشلىق ەتسىن.
- (4) راببى) ولاردى اشارشلىقتان تاماقتاندىردى، عحاۋىپ قاتەردەن ساققادى).

106 - KURAYIŞ SÜRESİ

Mekke de tüşken, 4 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Kurayıştardın süykimdiligi üşin.
2. Olardın kıstık, cazdıq saparındağı süykimdiligi üşin.
3. Olar osı üydin (Kağbanın) iyesine kulşılık etsin!
4. (Rabbı) olardı aşarşılıqtan tamaktandırdı, hauip-katerden saktadı

ҚҰРАЙЫШ СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 4 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Құрайыштардың бейбіті үшін.
2. Олардық қыстық, жаздық сапарындағы сүйкімділігі үшін.
3. Олар осы үйдің (Қағбаның) иесіне құлшылық қылсын!
4. (Раббы) оларды ашаршылықтан тамақтандырды, қауіп қатерден сақтады.

107 – ماعۆن (ؤساق بؤيم) سۇرەسى

مەككەدە تۇسكەن، ۵ ايات

وتە راحمدى ۋارى مەيىرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.

- (1) ەدىندى وتىرىككە شىعارعاندى كوردىڭ بە؟
- (2) ول سونداي ەبىر جان: جەتىمدى جابىرلەيدى.
- (3) جوق-جىتىكتى تاماقتاندىرۇعا شاپىتتاندىرمايدى.
- (4) سونداي ناماز وقىتىندارعا وكنىش!
- (5) ولار نامازدى نەمقۇرايدى وقيدى.
- (6) كورەر كوزگە اتاق ئۈشىن وقيدى.

(7)

ۇساق-تۇيەك (تۇتتىنم) زاتتارين (مىسالى، بالتا، پىشاق، كۈرەك، بىدىس-اياق، يىنە-عجىپ سىياقتىلاردى) بىر
بىرىنە بەرمەيدى (اۋسپايدى)

107 - MAĞUN SÜRESİ

Mekke de tۈsken, 4 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Dindi ötirikke şığarğandı kördin be?
2. Ol sonday bir can: cetimdi cabirleydi.
3. Çok-citikti tamaktandıruğa şabıttandırmaydı.
4. Sonday namaz okıtıdarğa ökiniş!
5. Oalr namazdı nemkuraydı okıdı.
6. Körer közge atak öşin okıdı.
7. Usak-tüyek (tutınım) zattarin (mısalı, balta, pııak, kürek, ıdıs-ayak, ine-cip sıyaktılardı) bir-birine bermeydi (aıspaydı).

MƏFŪH SŪRESİ

Mekke de tۈsken, 7 ayt.

Bismilləhırrahmanırrahım

1. Dındı ötırıkke şıfarğandı көrdıñ be?
2. Ol sonday bır jan – jetımdı jəbırleydı.
3. Joq-jıtıktı tamaqtandıruğa qızıqtıрмаıdı.
4. Sonday namaz oqıtındarğa ökıniş!
5. Olar namazdı nemquraydı oqıdı.
6. Kөrer көzge ataq үşın oqıdı.
7. Ұsac-tүйek (tұтыну) бұйымдарын (мысалы, балта, пышак, күрек, ыдыс-аяк, ине-жіп сияқтыларды) бір біріне бермейді (ауыспайды).

108 - كاؤسار سۇرەسى

مەككەدە تۇسكەن، 3 ايات

وتە راحمدى ءارى مەپرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.

(1) بىز ساعان كاۋساردى (برىس، بىلىم، مول شاراپاتتى) ارنادىق.

(2) راببىڭ عۇشىن (نىيەت بىلدۈرۈپ) ناماز وقى، قۇربان شال!

(3) سەنى كەمسىتكەن دۇشپانداردىڭ عوزى ۇرپاقسىز قالىپ قۇرىدى.

108 - KAUSAR SÜRESİ

Mekke de tüşken, 3 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Biz sağan kausardı (ırıs, ilim, mol şarapattı) arnadık.
2. Rabbın üşin (niyet bildirip) namaz okı, kurban şal!
3. (Seni kemistken) duşpandardın özi urpaksız kalıp kuriydi.

КӘУСӘР СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 3 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Біз саған кәүсәрді (ырыс, ілім, мол шарапатты) арнадық.
2. Раббың үшін (ниет білдіріп) намаз оқы, құрбан шал!
3. (Сені кемсіткен) дұшпандардың өзі ұрпақсыз қалып құриды.

109 – КАФИРҰН (КАПИРЛЕР) СҮРӨСІ

Меккеде тüşкен, 6 аيات

وتہ راحمدی ءاری مہیرمدی اللانک اتمن باتایمن.

- (1) ەي، مۇھاممەت! بىلاي دەپ ايت: "ەي، كاپىرلەر! "
- (2) سەندەردىڭ تابىنعاندارىڭا مەن تابىنبايمىن.
- (3) سەندەر دە مەنىڭ قۇلىشلىق قىلغانىما (اللاعا) قۇلىشلىق قىلمايسىڭدار.
- (4) مەن سەندەردىڭ تابىنعاندارىڭا (پۇتتارىڭا) استە تابىنعان ەمەسپىن.
- (5) مەن قۇلىشلىق ەتكەنگە (اللاعا) سەندەر دە قۇلىشلىق قىلغان جوقسىڭدار.
- (6) " سەندەردىڭ دىندەرىڭ وزدەرىڭە، مەنىڭ ەدىنىم وزىمە.

109 - KAFİRÜN SÜRESİ

Mekke de tüşken, 6 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. (Ey, Muhammed!) Bılay dep ayt: “Ey, kapirler!
2. Senderdin tabıñğandarına men tabınbaymın.
3. Sender de menin kulşılık kılğanıma (Allağa) kulşılık kılmaysındar.
4. Men senderdin tabıñğandarına (puttarına) aste tabıñğan emespin.
5. Men kulşılık etkenge (Allağa) sender de kulşılık kılğan coksındar.

6. Senderdin dinderin özderine, menin dinim özime”.

КӘФИРУН СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 6 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. (Ей, Мұхаммед!) Былай деп айт: «Ей, кәпірлер!
2. Сендердің табынғандарыңа мен табынбаймын.
3. Сендер де менің құлшылық еткеніме (Аллаға) құлшылық етпейсіңдер.
4. Мен сендердің табынғандарыңа (пұттарыңа) әсте табынған емеспін.
5. Мен құлшылық еткенге (Аллаға) сендер де құлшылық еткен жоқсыңдар.
6. Сендердің діндерің өздеріңе, менің дінім өзіме».

110 - ناسر (جاردہم) سۇرەسى

مادینادا تۇسكەن، 4 آیات

وتہ راحمدی ءاری مہیریمدی اللاننگ اتیمەن باتایمین.

(1) اللاننگ جاردہمی جانہ جہنگسی کەلگەن کەزدە،

(2) اللاننگ دیننہ ادامداردنگ توپ-توبیمەن کیرگەندىگن کورگەن کەزدە،

(3) راببىڭا تاسبيح ايتىپ، مافتاۋ ارنا! ودان كەشیریم تىلە! راسندا اللہ – تاۋبەنى ەرەن قابىلداۋشى.

110 - NASIR SÜRESİ

Madinada tۈsken, 4 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atimen bastaymın.

1. Allanın cardemi cane cenisi kelgen kezde;
2. Allanın dinine adamdardın top-tobımen kirgendigin körgen kezde;
3. Rabbına tasbih aytıp, maktau arna! Odan keşirim tile! Rasında Alla – taubeni kabıl dauşı.

НАСЫР СҮРЕСІ

Мәдинада түскен, 3 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Алланың жәрдемі және жеңісі келген кезде;
2. Алланың дініне адамдардың топ-тобымен кіргендігін көрген кезде;

3. Раббыңа тасбих айтып, мақтау арна! Одан кешірім сұра! Расында Алла – тәубені қабылдаушы.

111 – ʿMasad (Arqan) Sūresi

Мадинада түскен, 5 аят

- وتە راحمدى ʿارى مەيرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.
(1) (ەكى قولى كۈيرەگىر ʿابۇ ʿلاھاب! دەمەسە دە ول كۈيرەپ (كەتتى).
(2) وغان مال-مۈلكىنىڭ دە، سىتەگەن كاسىپتەرنىڭ دە سەبى تىمەدى.
(3) ول ʿسوز جوق، لاۋلاپ جانغان وتقا كىردى.
(4) ونىڭ وتىن كۆتەرگەن (وسەكشى) قاتنى دا كىردى.
(5) ونىڭ) موينىندا مىقتى ەسىلگەن ارقان (بايلاۋلى تۇرادى) .

111 - MASAD SÜRESİ

Madinada tūsken, 5 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Eki kolı küyregür Abu Lahab! Demese de ol küyrep (ketti).
2. Oğan mal-mülkinin de, istegen kasipterinin de (eş paydası) timedı.
3. Ol söz jok, laulap canğan otka kiredı.
4. Onın otın kötergen (ösekşi) katını da kiredı.
5. (Onın) moynında mıktı esilgen arkan (baylaulı turadı).

МӘСӘД СҮРЕСІ

Мәдинада түскен, 5 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Էкі қолың құрысын Әбу Ләһәб! Демесе де ол құрып (кетті).
2. Оған мал-мүлкінің де, істеген кәсіптерінің де (еш пайдасы) тимеді.
3. Ол сөз жоқ, лаулап жанған отқа кіреді.
4. Оған отын көтерген (өсекші) әйелі де кіреді.
5. (Оның) мойнында мықты есілген арқан (байлаулы тұрады).

112 - Hālas Sūresi

Мәккәдә түскен, 4 аят

- وتە راحمدى ʿارى مەيرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.
(1) ەي، مۇھاممەت! بىلاي دە: ول اللالاعز) .

- (2) (اللاتاؤهلسنز (وعان كؤللى زات تاؤهلدى، مؤقتاج.
- (3) ول (هشكىمدى) تؤدبرماعان، (هشكىمنن) تؤبلماعان.
- (4) وعان تهك كهلر هشكىم جوق.

112 - İHLAS SÜRESİ

Mekke de tüsken, 4 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. (Ey, Muhammet!) Bılay de: Ol Alla calğız.
2. Alla tauelsiz (Oğan külli zat taueldi, muktac).
3. Ol (eşkimdi) tudırmağan, (eşkimnen) tıulmağan.
4. Oğan ten keler eşkim cok.

ЫҚЫЛАС СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 4 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. (Ей, Мұхаммед!) Былай де: Ол Алла жалғыз (серігі жоқ).
2. Алла тәуелсіз (Оған күллі зат тәуелді, мұқтаж).
3. Ол тумады және туылмады.
4. Оған теңдес ешкім жоқ.

113 – فالاق (ارايلى تاڭ) سؤرهسى

مهككده تؤسكهن، 5 ايات

- وته راحمدى ءارى مهپيرىمدى اللانىڭ اتمهن باتايمىن.
- (1) بىلاي ده: ارايلى تاڭنىڭ رابىننه سىنامىن.
 - (2) جار اتقان ماقولقاتنىڭ كەسىرىنەن.
 - (3) قاراڭغىلىق قايتاعان كەزدەگى ءتۇننىڭ كەسىرىنەن.
 - (4) تۇيىنشەكتەرگە دەم سالاتىن جادىگويىلەردىڭ كەسىرىنەن.
 - (5) (كۇنىشلىدەردىڭ كۇندەگەن كەزدەگى كەسىرىنەن (ساقتا دەپ.

113 - FALAK SÜRESİ

Mekke de tüsken, 5 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. Bılay de: araylı tannın Rabbına cıyınamın;
2. Caratkan maklukatının kesirinen;

3. Karañgılık kaptağan kezdegi tünnin kesirinen;
4. Tüyünşekterge dem salatın cadigöylerdin kesirinen;
5. Künşilderdin kündegeñ kezdegi kesirinen (sakta dep).

ФӘЛӘҚ СҮРЕСІ

Меккеде түскен, 5 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Былай де: таңның Раббысына сиынамын;
2. Жаратқан мақұлықатының кесірінен;
3. Қараңғылық қаптаған кездегі түннің кесірінен;
4. Түйіншектерге үрлегендердің кесірінен;
5. Күншілдердің күндеген кездегі кесірінен.

114 – ʿanas (adamzatt) sūresi

Меккеде түскен, 6 аят

- وتە راحمدى ʿارى مەيىرىمدى اللانىڭ اتىمەن باتايمىن.
- (1) ەي، مۇھاممەت! بىلاي دە: سىينامىن ادامداردىڭ راببىنە،
 - (2) ادامداردىڭ پاتشاسىنا،
 - (3) ادامداردىڭ تاڭرىنە،
 - (4) (سىبىرلاپ از عىرۇشنىڭ (شايىتاننىڭ) كەسىرىنەن (ساقتا دەپ،
 - (5) ول ادامداردىڭ كۆكۈرەگىنە ʿۋاسۋاسا سالادى،
 - (6) ول قۇي جىننان قۇي ادامزاتتان از عىرۇشلىرىڭ كەسىرىنەن ساقتا دەپ اللاعا سىينامىن.

114 - NAS SÜRESİ

Mekke de tüşken, 6 ayat.

Öte rahımdı ari meyirimdi Allanın atımen bastaymın.

1. (Ey, Muhammet!) Bılay de: sıynamın adamdardın rabbına;
2. Adamdardın patşasına;
3. Adamdardın Tanirine;
4. Sıbırlap azğıruşımın (şaytanın) kesirinen (sakta dep);
5. Ol adamdardın kökiregine uasuasa saladı.
6. Ol kuy cınnan kuy adamzattan azğıruşıldardın kesirinen sakta dep Allağa sıynamın.

НАС СУРЕСІ

Меккеде түскен, 6 аят.

Бисмилләһиррахманиррахим

1. Былай де: сиынамын адамдардың раббысына;
2. Адамдардың патшасына;
3. Адамдардың тәңіріне;
4. Сыбырлаған азғырушының кесірінен;
5. Ол – адамдардың көкірегіне уәсуаса (күмән-күдік) салады.
6. Ол (уәсуаса салушылар) жындардан және адамдардан.

Burada 1990 yılında Pekin'de basılan Akıt Hacı'nın oğullarının orijinal çevirisi ile 2018 yılında kiril harfiyle Astana'da basılan son baskı arasındaki farklar üzerinde duracağız. İki nüsha arasındaki farkları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

1. Orijinal nüshada her süre başındaki “bismillah”ın kazakça anlamı “وته راحمدى اارى” (Öte rahımdı ari meyimdi Allanın atımen bastaymın) son kiril baskıda “бисмилләһиррахманиррахим” (bismillahirrahmanirrahim) olarak değiştirilmiştir.
2. Orijinal nüshada hemen hemen her surede rastladığımız “رابينه” (rabbına) kelimeleri “раббысына” (rabbısına) olarak değiştirilmiştir.
3. Orijinal nüshadaki “وان” (onan, yani ondan) kelimesi “одан” (odan) olarak, birçok suredeki “قاتن” (katın, yani hatun) kelimesi “әйел” (ayel) olarak değiştirilmiştir. Aynı şekilde “Mülk” suresinin üçüncü âyetindeki “قايئا عبير كوز جبهرشى” (kayta bir köz ciberşi) ifadesi “қайта-қайта жіті қара” (kayta-kayta citi kara) olarak değiştirilmiştir.
4. Son baskıda birçok yere; parantez içerisinde, orijinal nüshada olmayan bazı açıklamalar eklenmiştir. Onların bazılarına şu şekilde örnek getirebiliriz: “Kalem” suresinin üçüncü âyetinde yer alan “ساعان ءسوزسز تاؤسلمايتن سليلق بار” (sağan sözsiz tausılmaıtın sıylık bar) ifadesine “саған“(барлық қиындыққа сабырлылық еткенің үшін) өлшеусіз сыйлық бар” (sağan (barlık kıyındıkka sabırlılık etkenin үшін) ölşeusiz sıylık bar) olarak eklemeye bulunulmuştur. Maaric suresinin 35. âyetine “سونديقتان بۇگن بۇل جرده وعان جانشسر جان جوق” (sondıktan bugün bul cerde oğan canaşır can cok) “сондықтан бүгін бұл жерде оған жанашыр (дос, қолдаушы) жан жоқ” (sondıktan bugün bul cerde oğan canaşır (dos, koldauşı) can cok) şeklinde parantez içerisinde açıklık getirmiştir.
5. Orijinal nüshadaki bazı âyetlere getirilmiş olan dipnotlar son baskıda dikkate alınmamıştır. Örneğin: Bakara suresinin 96. âyetinde “müşrikler” hakkında getirilmiş

“اللانك تكدسى، سركتورى بار دوشلر اراپتاردا ”مؤشرك“ دەپ اتالادى. بۇل ”سرك“ olan
Allanın tendesi, serikteri bar deuşiler
araptarda ”müşrik“ dep ataladı. bul ”serik kosuşı“ degen mağınada. Bular kapirlermen
uksas) dipnot açıklamasına son baskıda yer verilmemiştir. Aynı şekilde Bakara
suresinin 104. âyetindeki ”راعينا“ (rağina) teriminin dipnot açıklaması da yer
verilmemiştir. Aynı şekilde “Nisa” suresinin 171. âyetindeki ”مسيح“ (mesih)
kelimesine yapılmış dipnot açıklaması da son baskıda yer almamaktadır.²

6. Orijinal nüshada mütercim kelimeleri özenle kullanmaktadır. Örnek vermek gerekirse: Müslümanların anneleri olan, Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) eşleri hakkında iltifatlı ”ايملدر“ (ayelder) kelimesi kullanılırken, Mesed(?) suresinin dördüncü ayetinde Ebu Leheb’in eşi için فاتنى (katını) kelimesi kullanılmıştır. (Aziz Akıtulu, Makaş Akıtulu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması, 608 sayfa) Yeni nüshada ise bu inceliğe dikkat edilmemiştir. Hepsini için ايملدر (ayelder) kelimesi kullanıldığını görmekteyiz.

Bu iki nüshayı karşılaştırmamız neticesinde şu sonuca varıyoruz: 2018 yılında mealin Kiril alfabesiyle yeniden basımını ve editörlüğünü yapan Muhammed Şingıs ve Ermek Muhammedkali; meali, bilimsel analizlere dayanarak düzeltme yoluna değil, yalnızca gramer ve imla hatalarını düzeltme yoluna başvurarak günümüz Kazakçasına kazandırmaya çalışmıştır.

Yeni nüshada Kuran’ın son cüz’ünde parantez içerisinde yorumlar yapılarak, orijinal nüshadan farklı anlam ortaya koyan ifadelerin sık sık kullanıldığını görüyoruz. Bu da, yayıncıların Arapça dil bilgisi seviyesinin son cüz ile sınırlı kaldığını gösterir.

3.3. Belli Başlı Kavramların Tercüme Edilişi

Mütercimlerin Kur’an-ı Kerim’i tercüme ederken, terimlere anlam vermede çok dikkatli davranması gerekir. Çünkü terimlere doğru anlam verilmezse, bir cümle tamamen yanlış çevrilecektir. Bu yanlış anlaşılma yalnızca bir cümle ile sınırlı da kalmayacak, âyetle alakalı sıyak ve sıbak âyetlerinin de yanlış yorumlanması söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda, Kur’an tercümanları öncelikle terimlerin doğru anlamlandırılmasına çok dikkat etmelidirler.

Bu bağlamda Akıt Hacı’nın oğullarının terimleri tercüme etmede başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca, bazı yerlerde terimlere farklı anlam verdiklerini de rastlayabiliriz.

Örneğin Bakara suresinin 104. ayetini şu şekilde tercüme etmişlerdir:

² Orijinal nüshada Akıt Hacı’nın oğullarının mensup olduğu “Kerey” koluna ait olan kelimelerle ve günümüzde kullanım dışı olan birçok kelimeyle çokça karşılaşıyoruz. Yeni nüshada ise bu kullanım dışı sözcükler günümüz Kazakçasıyla tercüme edilmiştir. Örneğin: katın – ayel, onan – odan.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

هي مؤمندهر! سهندهر (پایعامبار عا) "راعینا" دهپ ایتهپای، "ءونزورنا" دهپ (سپایی) سویلهگدهر، وننگ سوزنه "قولاق سالنگدار. کاپرلەر (قیامتته) کویزملنکش از ایقا وشرایدی

(Ey mümindir! Sender (payğambarğa) "rağina" dep aytpay, "unzurna" dep (sıpayı) söylender, onun sözine kulak salındar. Kapirler (kiyamette) küyzeltkiş azapka uşıraydı).

Görüldüğü gibi mütercimler ayette geçen "راعینا" ve "انظُرْنَا" kelimelerini tercüme etmeden Arapça şekliyle vermişler³bu kelimelerin anlamına dipnot vererek şu şekilde açıklık getirmişlerdir:

راعینا، "ونزورنا" - ارباشادا "بايقاپ قوي"، "نازار سال" دهگن ماعنا بهردی. براق یاحودیلەر "راعینا" ادهیی باسقا ماعنادا قارالاؤ تور عسنان قولدانانتندیققان، مؤسلماندار عا بول ءسوزدی قولدانباؤ کهرهکتگی مسکرتلگن

("Rağina", "unzurna" - arabşada "baykqap koy", "nazar sal" degen mağına beredi. Birak yahudiler "Rağinanı" adeyi baska mağınada karalau turğısınan koldanatındıktan, musulmandarğa bul sözdi koldanbau kerektigi eskertilgen).

Şunu da belirtmemiz gerekir ki mealin son baskısında orijinal nüshadaki dipnot açıklamalarına yer verilmemiştir. Bu, ayetin tam olarak anlaşılmasına engel olabilecek bir durumdur. Örneğin mütercimler yukarıda belirttiğimiz "Nisa" suresinin 46. âyetinde geçen "راعینا" ve "انظُرْنَا" kelimelerini tercüme etmeden Arapça şekliyle vermişler ancak dipnot kullanarak bu kelimelere açıklık getirmemişlerdir.⁴ Bunun nedeninin "Bakara" suresinin 104. ayetinde getirilen dipnotu tekrar etmemek amaçlı olduğunu varsayabiliriz. Ancak "Bakara" suresini okumadan doğrudan "Nisa" suresini okuyanlar için bu terimlerin anlaşılmasında durumu söz konusu olacaktır.

Mütercimler ayet başlarında geçen "Mukatta" harflerine anlam vermede klasik yöntemi izlemişlerdir. "Munın mağınasın Allanın özi biledi" (Bunun manasını Allah'ın kendisi bilir.) demeyi tercih etmişlerdir. Yine "Bakara" suresinin ilk ayetinde bu durumu belirttikten sonra, diğer ayetlerde geçen "Mukatta" harflerine parantez içerisinde açıklık getirmemişlerdir. Örneğin:

الم

(ءالیف ءلام میم) (مۇننڭ ماعناسن اللاننڭ ءوزی بیلهدی)

("Alif Lam Mim" Munın mağınasın Allanın özi biledi) (Akıt hacı oğulları, s. 2)

المص

"ءالیف ءلام میم ساد"

³ (BKNZ mütercimler ayetin manasını Halifa Altaydan (sayfa-16) alıntı yapmışlardır)

⁴ (Aziz Akıtulu, Makaş Akıtulu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması, sayfa 86)

(*Alif Lam Mim Sad*). (Akıt hacı oğulları, s. 151).

كهيحص

"كاف عا عيا عاين ساد"

(*Kaf He Ya Ain Sad*) (Akıt hacı oğulları, s. 305)

Müteşabih kelime olarak; birbirine her bakımdan benzeyen şeyler demektir.

Terim olarak ise müteşabih; birden fazla anlamı var olan ve bu anlamlardan birini tercih etmek için delil gerektiren ayettir.

Müteşabih ayetler, çoğunlukla Allah'ın zatı ve sıfatları, iman, ahiret gibi gaybi konuları içermektedir (Râgıp el-İsfehani, s.254).

Mütercimlerin Kuran'da geçen müteşabih ayetlere nasıl anlam verdiklerini örneklerle açıklamak gerekirse:

"Taha" suresinin 5. âyetini mütercimler şu şekilde tercüme etmişlerdir:

لِرَّحْمٰنٍ عَلٰى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

"راحمدى اللا عارشتى عوز بيلگنه الدى"

(*Rahımdı Alla Arıştı öz biligine aldı*)

(*Rahman olan Allah Arşı kendi yönetimine aldı*).

Mealin son baskısında ise şu şekilde tercüme edilmiştir:

"Рақымды Алла ғарышта өз билігін жүргізді"

(*Rahman olan Allah Arşta kendi yönetimini kurdu*).

"Fetih" suresinin 10. Ayetini şu şekilde tercüme etmişlerdir:

يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

"اللانىڭ قولى ولاردىڭ قولدارىنىڭ ئۈستىدە"

"*Allanın kolu olardin koldarının üstünde*" (*Allahın eli onların ellerinin üstündedir*).

Görüldüğü üzere mütercimler ayete mecazî anlam vermeyerek, kelime anlamıyla tercüme etme yoluna gitmişlerdir.

Mealin son baskısında ise mecazi anlamı ortaya koymaya çalışmışlardır:

"*Allanın kudreti olardin koldarınan üstem*". (*Allahın kudreti onların ellerinden yücedir*).

Bu durumun nedeninin, mütercimlerin selefi düşünceye karşı duruşları olduğu açıktır.

Yeri gelmişken mütercimlerin "Esmâ'ü-l Hüsna'yı" nasıl tercüme ettiklerine de yer verelim:

تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

"بۇل) وتە راھمدى ءارى مەھىرىمدى اللادان تۆسكەن (ژاھى)"

“(Bul) öte rahımdı ari meyirimdi Alladan tüsken (uahi)”⁵

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"ول - اساüstem, hikmet iyesi"

(Ol – asa üstem, hikmet iyesi).

(O, yücedir, hikmet sahibidir).

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

ول الللا - عوزى عانا، ودان باسقا قوداي جوق. ول كورنهؤدى ده، كومهستى ده بيلهدى. ول - وته قايرىمدى، "ده مكشه مهيرىمدى"

(Ol Alla – özi ğana, Odan baska kuday çok. Ol körneudi de, kömesti de bile di. Ol – öte kayırımıdı ari meyirimdi).

3.4. Eksik ve Yanlış Tercüme Yapıldığı Tespit Edilen Âyetler

Mealde gramer ve imla hatalarıyla sık sık karşılaşıyoruz. Bunun nedeninin mealin basıldığı zamanın şartları ve günümüz Kazakçasıyla Arab alfabesindeki gramer kurallarının uyumsuzluğu olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı zamanda mealde bazı âyet ve ifadelerin eksik ve yanlış tercüme edildiğine de rastlamaktayız. Bunların bazılarını aşağıdaki örneklerle ortaya koyacağız:

Bakara suresinin 4. âyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"انه سولار عانا راببلارنننگ تۇرا جولنندااعلار، سولار عانا مۇراتنا جەتەتەندەر"

(Ane solar ğana Rabbılarının tura colındağılar, solar ğana muratına cetetinder) (Aziz Akıtulu, Makaş Akıtulu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması, sayfa 2)

"Ĝana" kelimesinin Türkçe karşılığı "sadece" dir. Mütercimler bu kelimeyi kullanmakla âyetin manasına "hasır ve istisna" anlamını katmışlardır. Oysa ayette böyle bir durum söz konusu değildir. Aynı yanlışa mealin yeni nüshasında da rastlanmaktadır. Âyetin mealindeki "sadece" sözünü kaldırmakla mananın daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Bazen ayetlerde olduğu gibi parantez içi açıklamalarda da yanlış ve eksik tercüme yapılabilmektedir. Örneğin:

Bakara suresinin 18. âyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

صُمُّ بُكْمٌ عُمِيٌّ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

⁵ (Bu Rahman ve Rahim olan Allahtan indirilmiş (vahy) " Aziz Akıtulu, Makaş Akıtulu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması, 41/2 sayfa 477,)

ولار ساڭراۋ (جاقسلىقتى ەستىمەيدى)، ملقاۋ (جاقسلىقتى سويلەمەيدى)، سوقىر (جاقسلىقتى كورمەيدى)، "سوندىقتان از عنىداغان بەتتەن قايتپايدى"

(Olar sokır (caksılıktı estimeydi), mlkau (caksılıktı söylemeydi), sokır (caksılıktı körmeydi), sondıktan azğındağan betterinen kaytpaydı).

Ayetteki parantez içi açıklamalarındaki “caksılık” kelimesinin Türkçedeki karşılığı “iyilik” kelimesidir. Açıklamadaki “caksılıktı estimeydi” (iyiliği duymazlar), “caksılıktı söylemeydi” (iyiliği söylemezler), “caksılıktı körmeydi” (iyiliği görmezler) ifadelerinin yerine “akikattı estimeydi” (hakikati duymazlar), “akikattı söylemeydi” (hakikati söylemezler), “akikattı körmeydi” (hakikati görmezler) ifadesinin kullanılması mâna olarak daha isabetli olurdu (İbadullayev, s.12).

Mealde kavramların anlamını araştırırken bazı kavramlara farklı yerlerde farklı anlam verildiğine de rastladık. Örneğin:

Mütercim Bakara suresinin 18. âyetinde geçen كُمْ kelimesini Kazakçaya doğru bir şekilde “mılkau” (dilsiz) olarak tercüme etmiştir.

ولار ساڭراۋ (جاقسلىقتى ەستىمەيدى)، ملقاۋ (جاقسلىقتى سويلەمەيدى)، سوقىر (جاقسلىقتى كورمەيدى)، "سوندىقتان از عنىداغان بەتتەن قايتپايدى"

Bakara suresinin 171. âyetinde ise şöyle tercüme edilmiştir:

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءَ وَنِدَاءَ صُمُّ بِكُمْ عُمِّي فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

كاپىرلەردى ۇگىنتتەۋىڭ ايعايدى عانا ەستىپ، ءسوزدىڭ ماعناسىن تۇسنبەيتىن مالعا اينالغانمەن بىردەي، ولار "ساڭراۋ، ساقاۋ، سوقىر (اقىقاتتى ەستىمەيدى، سويلەمەيدى، كورمەيدى)، سوندىقتان ولار ەشئار سەنى تۇسنبەيدى

(Kapirlerdi ügitteuin ayğaydı ğana estip, sözdin mağınasın tüsinbeytin malğa aynalğanmen birdey, olar sanırau, sakau, sokır (akikattı estimeydi, söylemeydi, körmeydi), sondıktan olar eş narsemi tüsinbeydi.)

Burada mütercimler “hiç konuşamayan, dilsiz” anlamlarına gelen ” كُمْ kelimesini “sakau” yani “peltek” olarak yanlış bir şekilde çevirmişlerdir. Bu kelimenin kazakça karşıtı “мылқау” yani “mılkau” kelimesidir.

Kur’anı tercüme ederken ayette geçen “te’kid” harflerini ve “atıfları” dikkate alarak tercüme etmek çok önem arz eder. Aksi takdirde ayete yanlış anlam verme veya eksik tercüme etme ihtimali yüksek olacaktır. Aynı probleme bu mealde de rastlamak mümkündür.

Mütercimler Hicr suresinin 23. âyetini şu şekilde tercüme etmişler:

وَأِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ

راسئندا، ءبىز (ءبارىن دە) تىرىلتەمىز، (ءبارىن دە) ولتىرەمىز، (بارىنه) مۇراڭىرمىز

(Rasında, biz (barin de) tiriltemiz, (barin de) öltiremiz, (barine) muragermiz).

Ayette geçen لَنْحُنْ kelimesindeki “Lam” tekid harfinin tekid anlamına vurgu yapılmamıştır. “Sadece biz” diye vurguyla tercüme edilmesi gerekirken, genel anlamda “biz” olarak tercüme edilmiştir. Bununla beraber ondan sonra gelen atıf cümlelerine de vurgu yapılmaksızın mana genel haliyle bırakılmıştır. Dolayısıyla yanlış ve eksik tercüme edildiğini görüyoruz.

Mealin son nüshasında da ayetteki vurgu belirtilmemiş olup, ayrıca “muragermiz” (biz mirascıların) kelimesinin yerine “uemiz” (biz sahip olacağız) kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu anlama “Kuran yolu” mealinden alıntı yapılarak ulaşıldığını tespit ettik.⁶

Mütercimler “Enbiya” suresinin 16. âyetini şu şekilde tercüme etmişler:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

"ءببز جهردى، كوكتى جانە بۇل ەكەۋىننىڭ اراسىندا اعلاردى وينشوق قىلىپ جار اتپادىق"

(Biz cerdi, kökti cane bul ekeuinin arasyndağılardı oyunşık kılıp caratpadık).

Ayette geçen لَاعِبِينَ kelimesini mütercimler “oyunşık” (oyuncak) olarak tercüme ederek manayı eksik bırakmışlardır. Halbuki “eşbir maksatsız oyun için caratpadık” (İbadullayev,1998) veya “oyun-külki için caratpadık” olarak tercüme edilmesi daha isabetli olurdu.

Mütercimlerin ayetteki bu yanlış çevirilerinin nedeni Halifa Altay’dan alıntı yapmalarındır (Halifa, s.323).

Mütercimler “Enbiya” suresinin 18. âyetini şu şekilde tercüme etmişlerdir:

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

جالعاندى شىندىقپەن سوعار بولساق، قاقماڭدايدان وتىرەنزامىز. ول سول زاماتتا-اق قۇرىدى. اللانى سۇايتتىقپەن
"!سىياتتاغان سوزدەرنىڭ ءۇشەن سەندەرگە نەتكەن وكىنىش

(Calğandı şındıkpen soğar bolsak, kakmandaydan otırğızamız. Ol sol zamatta-ak kuridi.

Allanı suayttıkpen sipattağan sözderin için senderge netken ökiniş!).

Mütercimler ayette geçen مِمَّا تَصِفُونَ kelimesini “Allanı suayttıkpen sipattağan” (Allahı yalancılıkla vasıflandıran) olarak tercüme etmişlerdir. Bu büyük bir hata olup “Allağa tanğan sipattarin” (İbadullayev,1998veya “Allanı sipattağan sözderin için” olarak tercüme edilmedi daha isabetli olacaktır.

Mealde bazen mütercimlerin yaşadıkları bölgenin ve bağlı kaldıkları kolların lehçesini kullandıklarının ve bu yüzden anlamın günümüz Kazakçasına hakkıyla aktarılamadığının da şahidi oluyoruz. Bazen de zamirlerin doğru tercüme edilmediğini görüyoruz. Örneğin: Muminun suresinin 20. âyetini mütercimler şu şekilde tercüme etmişlerdir:

⁶ (BKNZ Karaman Hayrettin vd. Kuran Yolu Meali. Ankara DiB Yayınları)

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصَنِيعٍ لِالْكَالِينَ

"ونمنن تور-سينادان شعانتن، جهوگه بولاتن ماي (عتاريزدي جهمس) بهرمتن عبر عتورلي اعاشتى وسردك"

(Onimen Tur-Sinadan şığatın, ceuge bolatın may (tarizdi cemis) beretin bir türli ağaştı ösirdik).

Mütercimler تَنْبُت kelimesini "cem'u mütekellim" siğasında ö"sirdik" (biz yetiştirdik) olarak tercüme etmiştir. Aynı zamanda "bir türli ağaştı ösirdik" (garib bir ağaçı yetiştirdik) diyerek de âyetin manasını daha da anlaşılabilir hale getirmişlerdir. Halbuki mütercimler biraz daha araştırma yapsalardı bahsi geçen ağacın "zeytin ağacı" olduğunu anlayabilirlerdi. (Halifa, s.323).

Bazen mütercimlerin ana manadan sapmamak maksadıyla ayetleri kelimesi kelimesine tercüme edip, açıklık getirilmesi gereken yerleri muğlak bıraktıklarını görüyoruz. Bu durumlarda ancak ayete açıklık getirmekle âyetin manası yerli yerine oturacaktır.

Müminun suresinin 27. âyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُعْرِضُونَ

عبر وعان: "عبرزدك كوز الدمزدا واحيمز بوينشا كهمه جاسا. قاشان عامرمنز كهلب تاندردان (سو) اتلب" شققان كهزده (تويان سو قايتاعاندا) عار جنستان (هركهك-ورعاشى) عبر-عبر جوپ جانه وتباسكدى ولاردك شندنهگى زاوالعا وكم متلگهندهن باسقاسن سالپ ال. زالمدار تورالى ماعان جالبارنبا! راسندا ولار سو عا باتر بلادى" دهپ "واحي متتك".

(Biz oğan: "bizdin köz aldımızda uahımız boyınşa keme casa. Kaşan amirimiz kelip tandırdan (su) atılıp şıkkan kezde (topan su kaptağanda) ar cınıstan (erkek-urğası) bir-bir cup cane otbasındı olardıñ işindegi zualğa ükim etilgenderden baskasın salıp al. Zalımdar turalı mağan calbarınba! Rasında olar suğa batırılady" dep uahi ettik).

Ayette geçen "Bizdin köz aldımızda" (Bizim göz önümüzde) cümlesine "bizdin bakılaumımızben" (bizim denetimimizde) (Askar, 2001) olarak açıklık getirilmediği takdirde Allah, beşeri sıfatla sıfatlandırmış olacak ve mana da anlaşılabilir olacaktır.

Yine "zualğa ükim etilgenderden baskasın" (zevale hükmedilenler hariç) cümlesine de "Allanın kaharına uşraydı degen ükim şıkkandardan baska" (hakkında Allah'ın gazabına uğrayacakları hükmedilmişler hariç) (Askar, 2001, s. 343) olarak açıklık getirilmemesi durumunda anlaşılması baya zorlaşacaktır.

Furkan suresinin 36. âyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

فَقُلْنَا اذْهَبْ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا

عبر ولار عا: "اياتتارمنزدي مويينداماعان قاومعا بارنگدار" دهديك. اقربندا ول قاومدى (رايينان قايتاعانديقتان) "تبييل قتلديق".

(Biz olarğa: “ayattarımızdı moyındamağan kauımğa barındar” dedik. Akırında ol kauımdı (rayınan kaytpağandıktan) tipıl kıldık”.

Mütercimler âyetin sonunda gelen “*mef’ulü mutlak’a*” فَدَمَّرْنَا هُمْ نَدْمِيرٌ kullanılma amacına uygun olan te’kid anlamını vererek vurgu yapmamışlardır. Bu durum ayete pekiştirme anlamını kazandırmaya engel olmuştur (İbadullayev, s. 424).

Mütercimler Fil suresinin 3. âyetini şu şekilde tercüme etmişler:

وَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ

"ولار عا توپ-توپ لۇستاردی جیберدی".

(Olarğa top-top kustardı ciberdi).

Mütercimler ayette kuşların Ebabil kuşları olduğunu apaçık belirten “طَيْرًا أَبَابِيلَ” kelimesini genel olarak “kuşlar” diye çevirmişler ve Ebabil kuşları olduğunu parantez açarak bile olsa belirtmemişlerdir. Dolayısıyla âyetin anlamı eksik kalmıştır. (Askar, 2001)

Yine Fil suresinin 5. âyetini mütercimler şu şekilde tercüme etmişlerdir:

فَجَعَلْنَاهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ

"جايراتىپ قوقىمعا اينالدىردى".

(Cayratıp kokımğa aynaldırdı).

Mütercimlerin ayetteki “كَعَصْفٍ” kelimesine “kokım” (çöp) anlamını vermesini isabetli bulmuyoruz. “Celingen saban” (yenilmiş ekin yaprağı) olarak tercüme edilmesi daha isabetli olacaktır (İbadullayev, s. 424).

4. Değerlendirme

Tüm meallerde de olduğu gibi bu mealde de bazı yanlış ve eksik tercümelemleri de rastladık.

Meali inceleme sırasında mütercimler Kur’ân’ın orjinal manasından sapmamak için kelime kelimesine tercüme yöntemini benimsemişler. Ama ara sıra bu yöntemden saptıklarını görüyoruz. Melin dili sade ve özlüdür. Anlaşılması kolay. Anlatım üslubu güzel. Aynı zamanda günümüz Kazakçasında kullanılmayan kullanım dışı kelimeleri ve mütercimlerin ait olduğu Kazakların Kerey koluna bağlı eşki kelimeleri de rastlaya bildik.

Akıt hacı oğulları Kur’ân’ı tercüme etmekle kaybolmuş baba mirasına sahip çıktılar. Sovyet döneminin tam yıkılma zamanına denk gelen bu eserin yayımlanması, dinlerine özlem duygusuyla yaşayan o dönemde yaşayan insanlar için büyük bir müjde olmuştu. Sanki dinlerinin tekrardan ihya olması gibi duyguları yaşatmıştı. Bu meal sadece o günkü insanlara değil günümüz insanlarına da yol gösterici rehber olabildiği. Aynı zamanda tüm Kur’ânı Kazakçaya tercüme eden mütercimler için de rehberlik yapabildiği. Kazakça mealeleri

incelerken Kazakistandaki tüm mütercimlerin Akıt hacı oğullarının mealinden alıntı ve metodlarından istifade ettiğini görüyoruz. Ayrıca Kur'anı Kazakçaya tercime eden birkaç mütercimle yapmış olduğumuz röportajda da bu hususu rastlamış olduk. Görülüyor ki, her alanda olduğu gibi Kur'an'ın Kazakçaya çevirilmesi, dolayısıyla da dinin ilk kaynağında doğru bir şekilde anlaşılabilmesini sağlamak için, bilimsel merodlrara uyararak araştırmalar yapmayı gerektirir. Kazakça olarak yayınlanmış bu meal hakkında her yönüyle olumsuz bir kanaat uyandırmamalıdır. Birçok memnuniyet verici yönleri de çoktur. Allah'ın mesajını Kazak diline doğru ve anlaşılır şekilde ulaştırmaya çalışan mütercimlere karşı da bir teşekkür vesilesi olmak üzere ifade etmeyi kadirşinaslık gereği biliyoruz.

Kaynakça

- Ahmet, Kanlıdere. İslam Ansiklopedisi. C 31, İstanbul, 2006.
- Altay, Halifa. Kuran Karim Kazakşa Mağına Cane Tüsinigi. Medine, 1991.
- Aziz Akıtulu, Akıt Ulimjiülü (Almatı: Musulman Baspaüyi, 2008
- Aziz Akıtulu, Makaş Akıtulu, Kuran Karimin Kazakşa Audarması Pekin,1990.
- Askar, Akimhanov. Kuran Karim Kazakşa tüsindirmeli Audarma, Almatı, 2015.
- Daniyar, Sametov. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2020.
- İsmail Çalışkan, "Kazakistanda Kur'an ve Tefsir literatürü (Kazakça ve Rusça eserler)", Marifa Dini Araştırmalar Dergisi, 15/1 (2015)
- Karaman Hayrettin vd. Kuran Yolu Meali. Ankara DİB Yayınları, 2017.
- Muhammed Şingıs, Ermek Muhammedkali. Kuran Karim, Kazakşa Sözbe-söz. Kurenbel Yayınevi, Almatı-2011.
- Râgıp el-İsfehani, el-Müfredat fi Garîbi'l-Kur'an
- Hossain, Muhammed Ali, And Saeyd Rashed Hasan Chowdury. "Western Culture Aggression In Muslim Society: A Comparative Analysis." International Journal of Social, Political and Economic Research 2, no. 1 (2015): 56-76.
- Sabit, İbadullayev. Kasiyetti Kuran Cane Kazak Tilindegi Mağınalık Audarması, Almatı, 2015.